

ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์*

Leadership in Sangha Administration of Somdet Phra Phuthajan (Arch Asabha Mahathera)

¹บุญมา แพ่งศรีสาร และ สมศักดิ์ บุญปู

¹Boonma Phaengsrisara and Somsak Boonpoo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: smingnakornin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร) และ 3) เพื่อเสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์เอกสาร 2) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ และ 3) การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกพบว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร) เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามทำงานให้แก่องค์กร จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำแบบมีวิสัยทัศน์ แบบการเปลี่ยนแปลงและแบบมีศีลธรรม และมีภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามหลัก ปาปนิยกรรม 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สัมปยุตธรรม 7 ทศพิธราชธรรม 10 และภาวะผู้นำตามหลักธรรมที่เป็นบทบาทและหน้าที่ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ 4 สารานิยธรรม 6 สังคาลงกุฏว่าด้วยทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7

*Received January 15, 2019; Revised August 02, 2019; Accepted August 09, 2019

2. วิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ยึดหลักการ ยึดความถูกต้อง ทำตนเป็นแบบอย่าง มีความริเริ่ม และส่งเสริมผู้ตามให้ทำงานตามหลักการเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและสังคมทั่วไปให้มีผลดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์พบว่า มี 8 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว 3) เป็นผู้มีความรอบรู้ 4) เป็นผู้มีความมนุษยสัมพันธ์ 5) เป็นผู้ที่มีทีมงานที่ดี 6) เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน 7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม 8) เป็นผู้ให้อภัย ที่ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือการปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณะสงเคราะห์ ผู้นำในระดับต่างๆ ควรมีภาวะผู้นำและบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใต้ภาวะผู้นำดังกล่าวโดยสามารถดูตัวเองออก บอกตัวเองได้ ใช้ตัวเองเป็น เห็นสังฆธรรม และนำความรู้สู่สากล

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร); การบริหารกิจการคณะสงฆ์

Abstract

The objectives of this research are; 1) to study theories of western leadership and Buddhist leadership, 2) to study the methods of Sangha administration of Somdejphraphutthachan (Arch Asabha Mahathera), and 3) to propose the leadership of Somdejphraphutthajan (Arch Asabha Mahathera) in Sangha administration. The data of this qualitative study were obtained from 1) documents, 2) interviews with 17 key informants, and 3) focus group discussions with 8 experts, and then analyzed by content analysis.

The research results found that:

1. According to western leadership theories, Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) was capable to build leadership in himself, had a vision and could inspire his subordinates to sacrifice for the organization successfully and effectively corresponding with Visionary, Transformational and Moral Leadership Theories. According to Buddhist leadership principles, he followed the principles of Papanika Dhamma, Brahmavihara Dhamma, Sangahavattthu Dhamma, Sappurisa Dhamma, Dasabidharaja Dhamma, and principles of leadership in the role and obligation consisting of Rajasangahavattthu, Saraniya Dhamma, Disa in Singalaka Sutta, and Aparihaniya Dhamma.

2. In the Sangha administration approach, Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) applied the principles of participative management, rule of law, righteousness, exemplary behaving, and creativity in his performance, and he encouraged the others to work for duty sake for the benefits of organization and society.

3. In Sangha administration, 8 leadership characteristics could be found in Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera) as follows; 1) Vision, 2) Courage and intention, 3) Knowledge, 4) Human relation, 5) Teamwork, 6) Patience, 7) Honest and Fairness, and 8) Forgiveness. These leadership characteristics were applied in Sangha administration in 6 aspects; Administration, Ecclesiastical Education, Welfare Education, Propagation of Buddhism, Public Assistance, and Public Welfare. The leaders in all levels should achieve the aforementioned leadership and administrate their organizations successfully in accordance with the full qualification of self-realization, moralization, intellectualization, naturalization, and generalization.

Keywords: Leadership; Somdetphraphuthajan (Arch Asabha Mahathera); Sangha Administration

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำดูแลปกครองคณะสงฆ์ แม้ว่าจะเกิดปัญหาจากภายในและภายนอกคณะสงฆ์ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้รอดพ้นจากภัยต่างๆ ได้ จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเป็นพระสาวกที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะสงฆ์ให้เป็นประธานใหญ่ในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณ ในเขาเวภาระ เขตกรุงราชคฤห์ (Longsamrang, 1998) หลังจากการสังคายนาพระธรรมและวินัยครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย และประเทศไทยได้รับผลจากการเผยแผ่คราวนั้นด้วย (Prayudh Payutto (P.A. Payutto) and Phavirai, 1989) ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยและอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาตั้งแต่ยุค กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย ซึ่งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเท่าที่ปรากฏหลักฐานมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และได้รับการอนุโลมไปตามแบบแผน ประเพณี บ้านเมืองในสมัยนั้น ทำให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไขมาโดยตลอด เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองและพระธรรมวินัย ในปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ถูกกำหนดโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคม เป็นต้น (Phra Methee Thammamaporn (Prayoon Thammamitto), 1996)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่และบทบาทที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งพระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่บริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น นับว่ามีบทบาทสำคัญที่จะทำให้กิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ (Rodjunwong, 2017) ในบรรดาพระสังฆาธิการผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งในอดีตมีหลายรูป แต่มีพระสังฆาธิการรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (อาจ อาสโง) อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้นำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จากพม่ามาเผยแพร่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ท่านดำรงตำแหน่งสำคัญทางการคณะสงฆ์ คือ สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และได้ดำรงตำแหน่งสภานายกมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระมหาเถระผู้เฝ้ามองในความเจริญของพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายปริยัติและปฏิบัติ ผลงานของพระเดชพระคุณได้กระจายไปทั่วโลก และได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ เช่น ประเทศพม่า อินเดีย ศรีลังกา อังกฤษ และอเมริกา เป็นต้น อันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วทุกมุมโลก (Thankeaw,

2008) ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่า มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงเป็นสาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องนี้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรคณะสงฆ์ไทยเป็นสถาบันหนึ่งในพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ และเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ในการนำความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)
3. เพื่อเสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก และภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. เครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลและทำการวิเคราะห์ข้อมูล
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยอ่านตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยละเอียด แล้วสรุปสาระสำคัญ
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลงานและแนวคิดสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) จำนวน 17 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นศิษย์ จำนวน 8 รูป/คน และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำแนวคิดการบริหารไปปฏิบัติ จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือ เป็นแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

2) นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์และเอกสารที่จำเป็นของการวิจัยแก่ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

3) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปตามแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 เสนอภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับผลงานและแนวคิดสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) จำนวน 8 รูป/คน โดยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

2. เครื่องมือ เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการจัดสนทนากลุ่มและกำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนการเตรียมการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญ ประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัด และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม นำเสนอวิทยานิพนธ์ ดำเนินการอภิปราย และจัดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง

3) ขั้นตอนการวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตกและตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า 1) ภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้ตนเองเป็นผู้นำที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อีกทั้งนิยามหรือความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำมีอีกมากมายและแตกต่างกันไปตามทัศนคติของนักวิชาการแต่ละท่าน จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามได้ทำงานให้แก่องค์กร จนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย (1) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว (3) เป็นผู้มีความรอบรู้ (4) เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ (5) เป็นผู้ที่มีงานที่ดี (6) เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน (7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม (8) เป็นผู้ให้อภัย 2) ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้นำควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ ปาปนิกรธรรม 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สัมปยุตธรรม 7 ทศพิธราชธรรม 10 และภาวะผู้นำตามหลักธรรมที่เป็นบทบาทและหน้าที่ ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 สังคัลลสูตรว่าด้วยทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7

2. วิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ประกอบด้วย 1) การปกครอง ใช้หลักการบริหารการปกครองคณะสงฆ์แบบที่มีส่วนร่วมดูแลคณะสงฆ์ให้มีระเบียบวินัยมีความสมัครสามัคคีเป็นเอกภาพ ส่งเสริมขวัญกำลังใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาในการทำงาน โดยมีแนวนโยบายในการทำงานที่ยึดหลักประโยชน์สูงสุดของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่มีอคติในการปกครอง และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน 2) การศาสนศึกษา ส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในประเทศ การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม และบาลี ดำเนินการตรวจชำระและจัดพิมพ์คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา พัฒนามหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย ส่งอาจารย์ และพระนักศึกษาของมหาลงกรณราชวิทยาลัยไปศึกษาต่อในต่างประเทศ 3) การศึกษาสงเคราะห์ ส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรในเขตปกครองเพื่อให้มีขวัญกำลังใจในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่คณาจารย์และพระนิสิตไปศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ 4) การเผยแผ่ในประเทศไทย ตั้งกองวิปัสสนาธุระในวัดมหาธาตุเพื่อให้เป็นศูนย์กลางวิปัสสนาธุระ จัดระบบการเรียนการสอนและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตรงตามหลักในคัมภีร์พระไตรปิฎก และการเผยแผ่วิปัสสนาธุระในต่างประเทศ 5) การสาธารณูปการ บูรณปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุ จัดระเบียบและภูมิทัศน์ของวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น รวมถึงบูรณและปฏิสังขรณ์และปรับปรุงอาคารมหาลงกรณราชวิทยาลัย และส่งเสริมสนับสนุนการ

สร้างวัดไทยในต่างประเทศ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณร ศิษย์วัด และประชาชนทั่วไปที่ประสบกับภัยพิบัติ

3. ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) 8 ประการ ประกอบด้วย 1) เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) เป็นผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว 3) เป็นผู้มีความรอบรู้ 4) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ 5) เป็นผู้มีความรักใคร่ 6) เป็นผู้มีความอดกลั้นอดทน 7) เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม 8) เป็นผู้ให้อภัย โดยประยุกต์กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำทั้งตะวันตกและภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และการสังเคราะห์หลักภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ประกอบด้วยมีลักษณะ Self – Realization คือ ดูตัวเองออก Moralization คือ บอกตัวเองได้ Intellectualization คือ ใช้ตัวเองเป็น Naturalization คือ เห็นสังขารธรรม Generalization คือ นำความรู้สู่สากล สรุปองค์ความรู้จากการวิจัยเป็น “SMING” ดังแสดงในภาพ

S	• Self – Realization (ดูตัวเองออก)
M	• Moralization (บอกตัวเองได้)
I	• Intellectualization (ใช้ตัวเองเป็น)
N	• Naturalization (เห็นสังขารธรรม)
G	• Generalization (นำความรู้สู่สากล)

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “SMING”

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “SMING” มีคำอธิบายดังนี้

S = Self – Realization คือ ดูตัวเองออก หมายถึง การรู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะใด มีศักยภาพเพียงใด ประกอบด้วย 1) รู้จักตนเอง รู้แฉะตนเอง รู้ศักยภาพในตนเอง (Competency) ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นครูประจำบาล ตั้งแต่อายุ 17 ปี แต่รู้ศักยภาพของตนเองว่าจะพัฒนาศักยภาพตนเองและผู้อื่นต้องเรียนให้สูงขึ้นจึงลาออกจากการเป็นครูแล้วเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น 2) ด้วยการเรียนรู้ไม่หยุดจึงสามารถบริหารกิจการที่ได้รับมอบหมายอย่างประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ 3) เข้าใจสถานะของตนเองในการดำเนินชีวิต

M = Moralization คือ บอกตัวเองได้ หมายถึง การยึดมั่นในหลักธรรมจนบอกตนเองได้ว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตามสมณธรรมตามหลักพระธรรมวินัย จนสามารถหักห้ามตนเองได้ว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำ สิ่งใดถูกต้องควรทำ 2) มีคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา 3) รู้จักให้อภัย ไม่อาฆาตใคร ไม่พยาบาทใคร แม้เป็นผู้มั่งร่ำรวย 4) มีความมั่นคงในธรรม พูดอย่างไร สอนอย่างไรต้องทำอย่างนั้น (ยถาว่าที ตถากาโร) 5) ยึดหลักในการทำงาน การบริหาร แม้ตกอยู่ในสภาพใดก็ มั่นคง และแก้ปัญหาได้โดยไม่เสียหลักการ

I = Intellectualization คือ ใช้ตัวเองเป็น หมายถึง การมีความฉลาดหลักแหลมจนสามารถชี้ถูกชี้ผิดได้ ประกอบด้วย 1) รู้จักงานที่ได้รับมอบหมาย (วิรุโธ) 2) ความเป็นผู้เรียนมาก ศึกษามาก ทำงานมาก จึงวางตัวได้เหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือ 3) สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บังคับบัญชา 4) เป็นผู้นำที่ชาญฉลาด ใช้ตัวเองให้คุ้มค่า ไม่เห็นแก่ความลำบาก ไม่คำนึงถึงชั้นวรรณะ 5) จัดวางทีมงานให้เหมาะกับภาระหน้าที่จึง มีการสืบต่องานมาอย่างไม่ขาดสายและยั่งยืน

N = Naturalization คือ เห็นสังขธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมจนเห็นแจ้งในสังขธรรม ที่เป็นจริง 1) รู้จักสร้างเครือข่ายการเผยแผ่สังขธรรม (นิสยสัมปันโน) จึงมีมิตรสหายในหลายประเทศ 2) การเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนจนเป็น พุทธุตสแล้วเจริญภาวนา คือ วิปัสสนากรรมฐานทำให้เห็นสังขธรรม คือสภาวะตามความจริงจึงมีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออภิญ्ञารมณและอนิฏฐารมณ 3) แม้ถูกใส่ร้าย หรือถูกจับเข้าคุกก็มองเห็นเป็นเรื่องธรรมดา 4) ใช้วิกฤตให้เป็นโอกาสในการปฏิบัติธรรมและการแปลตำรา อ่านหนังสือธรรมะ เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามปกติ

G = Generalization คือ นำความรู้สู่สากล หมายถึง การนำความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐานเพื่อไปเผยแผ่ ประกอบด้วย 1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (จักขุมา) 2) วิธีการเข้าถึงธรรมให้แก่ มวลมนุษยทุกชาติทุกภาษาไม่เลือกชั้นวรรณะไม่เลือกเชื้อชาติ 3) ความเป็นผู้แตกฉานทั้งในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (เรียนธรรม ปฏิบัติธรรม และบรรลุธรรม) มีความมุ่งมั่นในการสอนการเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา 4) นำปฏิบัติธรรมและเผยแผ่หลักธรรมไปในหลายประเทศ จนพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในต่างประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นพระมหาเถรที่มีภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ฉลาดหลักแหลม คมความคิด กล้าหาญเด็ดเดี่ยว ยืนหยัดและยึดหยุ่น มีเมตตาธรรม เน้นหลักประสิทธิภาพ และคุณภาพในการทำงาน มองโลกเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมการให้โอกาสและเวทีสร้างความสำเร็จแก่ทุกคน และรู้จักการให้การอภัยกับทุกคนแม้แต่ผู้ที่คิดไม่หวังดีต่อท่าน นอกจากนี้ จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภาวะผู้นำของ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วยมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (Vision) มีความรอบรู้ (Knowledge) มีความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยว (Courage and firmness) มีความอดกลั่นอดทน (Patience) มีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) มีความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต (Fairness and Honesty) มีการสร้างทีมงานที่ดี (Team work) และรู้จักให้อภัย (Forgiveness) นั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพปริยัติเมธี (Phratheppariyatmethi, 2010) ที่ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธมีลักษณะ 3 อย่าง ได้แก่ 1) คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างาม น่าเคารพศรัทธาเลื่อมใส มีกำลังแข็งแรง สุขภาพดี มีความเพียร 2) คุณลักษณะภายใน คือ มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 3) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความต่างนี้เองทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือ มีความเชื่อมั่น มีความเชื่อฟังอย่างจริงใจ โดยผู้นำเชิงพุทธควรนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการทำงานแก้ไขความขัดแย้งในสังคม โดยนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน ปกครองงาน และนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ยังพบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานพพล กนต์สิโล (Phramahanopphon Kantasilo, 2014) ที่ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ภาค 15 คือ ผู้นำของพระสังฆาธิการต้อง 1) เก่งคิด คือ มีภาวะผู้นำในการคิดริเริ่มต้องสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ พัฒนางานและการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีความยืดหยุ่นในความคิด มีความสามารถในการคิดรวดเร็วฉับพลัน แก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์ 2) เก่งคน คือ รู้จักใจผู้บังคับบัญชา รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง อันจะนำมาซึ่งการเข้าใจผู้อื่นและยอมรับผู้อื่น ปรับตนให้รู้จักคุณ รู้จักจงใจคน หรือพูดได้ว่าปรับคนอื่นได้รู้จักเพื่อน รู้จักคบมิตรและผูกมิตรไว้ได้ และ 3) เก่งงาน รู้งานของผู้บังคับบัญชา คือรู้จักปรับงานให้ปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย ทำได้ตามบทบาทหน้าที่เต็มความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา และยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของธงชัย สิงอุดม (Singudom, 2014) ที่ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณลักษณะของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 ประกอบด้วย 1) ภูมิฐาน ได้แก่ พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางกายที่สะอาดเรียบร้อยทั้งภูมิฐานหรือภูมิหลังแห่งการสะสมในการคิดในการสร้างรู้จักการมองที่กว้างลึก มองเห็นเหตุแห่งปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นโดยการสรุปจากประสบการณ์ที่สร้างสั่งสมมา 2) ภูมิรู้ หมายถึง พระสังฆาธิการเป็นผู้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน เป็นผู้ที่มีความมามีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองทุกอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งมีสติปัญญาที่เฉียบแหลมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง 3) ภูมิธรรม หมายถึง พระสังฆาธิการเป็นผู้มีความสามารถในการครองตน ไม่เอนเอียงไปในสิ่งที่น่าเราให้ตำ รู้จักเส้นทางแห่งความพอดีหรือมีมัชฌิมาวิถี รู้จักเวลา และครองคน คือ รู้วิธีผูกใจคน สร้างระบบการศึกษาและปฏิบัติศีลธรรมให้ปรากฏแก่สังคม จนเป็นต้นแบบของคณะสงฆ์ได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการเจริญรอยตาม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และคณะสงฆ์ ควรนำองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดังนี้

1. การปกครอง ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อให้เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ รู้จักการวางแผนทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักวิธีสร้างแรงบันดาลใจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. การศาสนศึกษา ควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้แก่พระภิกษุและสามเณร เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถอบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไปได้อย่างถูกต้อง
3. การศึกษาสงเคราะห์ ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยนี้มีประเด็นที่ควรศึกษาต่อยอดให้ละเอียดอีกหลายมิติที่ควรดังต่อไปนี้

1. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุนให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศและจัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระนักเผยแผ่เพื่อให้มีความรู้และวิธีในการเผยแผ่เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานโบราณวัตถุ เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและศูนย์กลางทางการศึกษาและการพัฒนาของชุมชน
3. ควรวิจัยเพิ่มในประเด็นการกำหนดนโยบายการส่งเสริมสาธารณประโยชน์ เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและประชาชน เช่น การตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือระหว่างวัดกับวัด

References

- Longsamrang, S. (1998). *The legend of Buddha disciples*. Bangkok: Aksornsiam Printing.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Methee Thammamaporn (Prayoon Thammamitto). (1996). *Thai Buddhist Monarchy*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Nopphon Kantasilo (Saisin). (2014). *Leadership development of sangha administrative monks In sangha administrative region 15*. Dissertation Doctor of Philosophy (Buddhist Management). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phratheppariyatmethi (Sarit Phrathat). (2010). *Buddhist Leadership and Conflict Management in Thai Society*. Research Report. Nakornsawan Campus: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Prayudh Payutto (P.A. Payutto) & Phavirai, R. (1989). *Buddhist Company and Phra Dhamma Discipline*. Bangkok: Panya Publishing.
- Rodjunwong, V. (2017). Buddhist Leadership for Thailand 4.0. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 4(1), 64.
- Singudom, T. (2014). *Leadership Development of Sangha for Buddhism Stability in Region 8*. Dissertation Doctor of Philosophy. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Thankeaw, B. (2008). *History and work of Thai Ethicists*. Bangkok: Odeon Store.